

De Tapuit in het NHD: 2016

H. Herman van Oosten

In opdracht van:
PWN

Aanleiding

De populatie Tapuiten in het Vogelduin is de laatste populatie in het NHD en in feite ook de laatste in de kalkrijke kustduinen. Sinds 2007 is de populatie van deze beschermde zangvogel onderwerp van studie (Van Oosten 2015). Hierbij wordt zowel autecologisch onderzoek gedaan als ook duinecologisch. Voor dit laatste wordt de Tapuit als gids gebruikt: welke factoren ontbreken in het huidige duinlandschap waardoor de soort zo lokaal voorkomt? Recent wordt de zo ontwikkelde ecologische kennis gespiegeld aan de voedsleecologie van soorten die juist erg algemeen zijn in duingraslanden (Van Oosten & Van den Burg 2015). Dit jaar, 2016, was het tiende jaar dat de Tapuit gevolgd wordt in het Vogelduin.

Aanpak

In 2016 heb ik de populatiegrootte bepaald, kleurringen afgelezen en adulte plus nestjongen ge(kleur)ringd en de nesten beschermd, conform activiteiten van de afgelopen jaren.

Resultaten

- De Vogelduinpopulatie is gekrompen tot 3 broedende vrouwen waarvan 2 succesvol waren (figuur 1). In totaal produceerden deze 3 vrouwen 5 nesten, waarvan er 3 succesvol waren. Eén van de 3 vrouwen was ongeringd; deze is op 1 juni gevangen en gekleurringd. De 2 succesvolle vrouwen deden 7 jongen succesvol uitvliegen, waarvan er slechts 4 gekleurringd zijn (nest van de ongeringde jongen zat te diep; Tabel 1).
- Net als de afgelopen jaren kwamen eieren niet uit: van de 17 gelegde eieren zijn er 8 niet uitgekomen (47%), zoals in het tweede nest in territorium Bernardlaan-noord (foto 2): hier kwamen 3 van de 4 eieren niet uit. Deze eieren zijn verzameld voor toekomstig onderzoek; ze zijn niet opengemaakt maar heel bewaard.
- In totaal waren er gedurende het broedseizoen 4 territoriale mannen aanwezig, waarvan 1 ongepaard (Tabel 1). Deze heeft twee maanden gezongen in een tot nu toe altijd bezet territorium. Maar liefst 2 van deze 4 mannen waren ongeringd: 1 was $>2^e$ kj en was hier vorig jaar naar alle waarschijnlijkheid ook aanwezig (in hetzelfde territorium): in tien jaar heb ik nog nooit meegemaakt dat een man na zijn 2^e kalenderjaar opduikt in het Vogelduin na een jaar afwezig te zijn geweest. Ze zijn bijzonder plaatstrouw. De andere vogel was een jonge vogel (2^e kj) en is dus óf een ongeringd lokaal jong van 2015 óf hij komt van elders. Beide mannen waren helaas niet vangbaar in 2016.
- In 2013-2015 waren er 7 broedende vrouwen, na een piek van 23 in 2011 (Figuur 1). In 2015 vlogen 19 jongen uit, na een piek van 74 in 2009.
- Ondanks nestbeschermingsmaatregelen is toch 1 nest uitgegraven door een vos, in territorium BLZ (Foto 1). Het vervolgletsel van de vrouw van BLZ werd in eifase verlaten (2 koude eieren, vrouw nog in leven).

Discussie en conclusies

De NHD tapuitenpopulatie staat op de rand van uitsterven nu haar laagste stand in tien jaar is bereikt: drie broedparen, waarvan slechts twee succesvol. Het percentage niet-uitgekomen eieren was hoger dan in voorgaande jaren (2007-2013 gemiddeld 20%). De redenen van niet-uitkomen zijn nog niet naar tevredenheid opgehelderd; mogelijk spelen organische gifstoffen een rol (Van Oosten & Van den Burg 2012, 2014), maar ook andere factoren kunnen een rol spelen, zoals inteelt (Bensch et al. 2004, Keller & Waller 2002). Tot 2013 is geen indicatie voor inteelt en genetische verarming is waargenomen (Van Oosten et al. 2016). Echter, sindsdien is de populatie verder gekrompen en is er zeker een paartje geweest (2013) dat uit genetische broer-zus bestond. Helaas zijn genetische gegevens

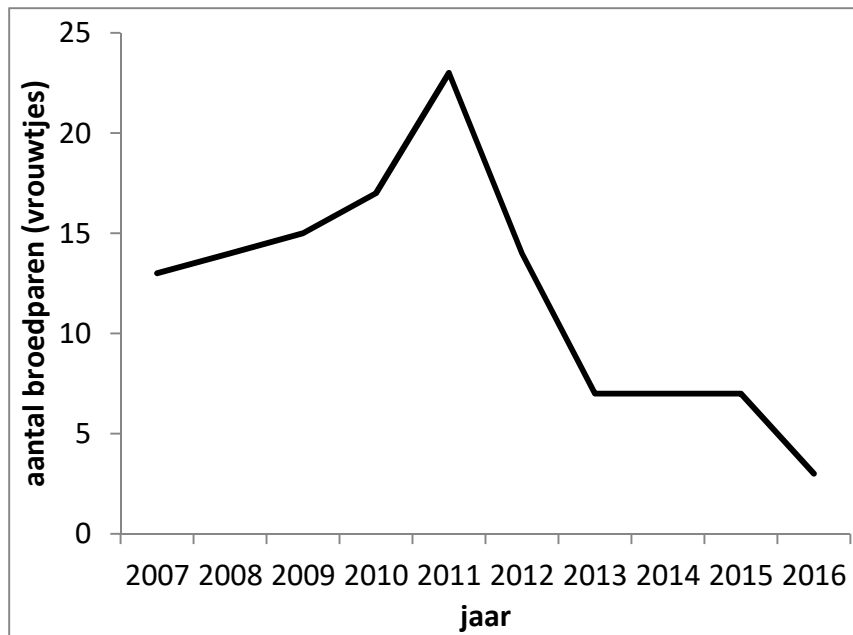
na 2013 momenteel niet beschikbaar. Overigens betekent het feit dat man en vrouw als broer en zus in hetzelfde nest zijn opgegroeid niet dat ze ook genetisch broer en zus zijn: ongeveer 20% van de jongen heeft een andere genetische vader dan de sociale vader (Van Oosten, ongepubliceerde data). Genetische kennis is dus een vereiste wanneer het optreden van broer-zus relaties onderzocht wordt.

Het Vogelduin is een geschikt terrein voor tapuiten, getuige de 23 paar die er nog in 2011 broedden. Beheermaatregelen zijn daarom niet nodig in de huidige situatie –of waren dat tot 2016: in 2016 zijn tientallen dode jonge konijnen gevonden in het Vogelduin, waarschijnlijk slachtoffers van de virusziekte VHS2. Tegelijkertijd is de vegetatie in de ‘tapuitengraslanden’ van het Vogelduin opgeschoten. Mogelijk speelt de konijnensterfte hierbij een rol, maar ook de regenval in voorjaar 2016. In 2016 heeft PWN een tweetal konijnenexlosures geplaatst in het Vogelduin om de vegetatieontwikkeling te monitoren. In 2017 zal blijken in hoeverre de konijnen de vegetatie in toom hebben weten te houden en of er met plaatselijke drubegrazing door schapen moet worden ingegrepen om de vegetatie geschikt te houden voor tapuiten.

In 2007-2015 heeft sterke nestpredatie (in feite 2010-2012), in combinatie met vrijwel afwezige immigratie van elders, deze relictpopulatie op de rand van uitsterven gebracht. Voor het voortbestaan voor deze laatste populatie van het NHD moet worden gevreesd.

Tabel 1. Overzicht karakteristieken per territorium.

territorium	vrouw: ringdatum, lokatie	man: ringdatum, lokatie	# nesten	# succesvol	# uitgevlogen juvenielen	bijzonderheden
BLZ	21 mei 2014, Vogelduin	18 mei 2015, Vogelduin	2	0	0	1e nest gepredeerd vos (foto 1), 2e nest verlaten (2 ei). Vrouw in leven.
BLN	1 mei 2016, Vogelduin	23 mei 2013, Vogelduin	2	2	3	Vrouw was ongeringd, op 1 mei 2016 geringd.
UD	ongeringd	ongeringd	1	1	4	Beide ongeringd, man > 2e kj, zeer waarschijnlijk ook aanwezig 2015.
NK1	-	ongeringd, 2e kj	-	-	-	Ongeringde 2 ^e kj man, dus geboren in 2015.

Figuur 1. Populatieontwikkeling van de NHD tapuizenpopulatie in 2007-2016, geteld als aantal broedende vrouwtjes.

Foto 1. Door vos gepreedeerd nest van tapuizen. Hoewel de bovenkant als de inloop met gaas bekleed was, is de vos begonnen met graven tussen beide delen gaas in –met succes.

Foto 2. De laatste jonge tapuit van het Vogelduin in 2016. Van de vier eieren zijn er drie niet uitgekomen. 12 juli 2016.

Literatuur

- Bensch S., Hasselquist D. & Von Schantz T. 1994. Genetic similarity between parents predicts hatching failure: non-incestuous inbreeding in the great reed warbler. *Evolution* 48: 317-326.
- Keller L.F. & Waller D.M. 2002. Inbreeding effects in wild populations. *Trends in Ecology and Evolution*. 17: 230-241.
- Van Oosten H.H. 2015. On the brink of extinction - Biology and conservation of Northern Wheatears in the Netherlands. Proefschrift RU, Nijmegen.
- Van Oosten H.H. & Van den Burg A.B. 2015. Limitaties voor insectivore vogels in het duinvoedselweb – vooronderzoek 2015. Rapport Oenanthe Ecologie & Stichting BioSFeer, Wageningen & Otterlo. Rapportnummer Oe2015-02.
- Van Oosten H.H. & Van den Burg A.B. 2012. Onderzoek naar de teloorgang van de Tapuit zorgt voor verrassing: gifstoffen extra probleem voor natuurbeheer? *Vakblad Natuur, Bos en Landschap* 9: 32-34.
- Van Oosten H.H. & Van den Burg A.B. 2014. Dioxines: een niet-onderkend probleem voor zangvogels? Rapport Stichting Bargerveen.
- Van Oosten H.H., Mueller J.C., Ottenburghs J., Both C. & Kempenaers B. 2016. Genetic structure among remnant populations of a migratory passerine, the Northern Wheatear *Oenanthe oenanthe*. *Ibis* 158: 857-867.